

1. L'Espai Pedrolo, al castell de Concabella.
2. Instantània casolana de Manuel de Pedrolo JUDIT FERNÁNDEZ

Viatge fora el mur

Ara fa 25 anys va morir Manuel de Pedrolo, un dels escriptors més prolífics, polièdrics i compromesos de la literatura catalana

Com recorda la seva filla Adelais, Manuel de Pedrolo s'autodefinia així: "Vaig néixer dins uns murs i, encara que no s'accepti, tinc moral de presoner." La pàtria de naixement de l'autor, un dels més prolífics i polièdrics de la literatura catalana, són els del castell segarrenc de l'Aranyó, on va néixer el 1918. Però Pedrolo busca sempre més enllà dels murs, tot forçant constantment els límits literaris, polítics i socials per intentar abastar, a través dels seus personatges, totes les possibilitats de l'existència.

L'avi de Manuel de Pedrolo era el senyor del castell. Pertanyia a una noblesa terratinent, aleshores arruïnada, però il·lustrada, en què l'accés als llibres i publicacions era la quoti-

dianitat. Els seus pares van voler que el primogènit nasqués entre aquells murs, tot i que vivien a Tàrrega, ciutat on passa la infantesa. Els estius a l'Aranyó, en companyia del reguitzell de tietes solteres que habitaven dins els freds murs del castell. L'herència familiar de costums ancestrals, emparentada amb la resta de noblesa segarrenca, pesava ja aleshores com una llosa sobre el nen Pedrolo. I mai deixaria de fer-ho. "La meva tia es feia portar revistes de París i, mentre que la resta de nens portava bata i cabells ben curts, a ell el feien anar amb melena i modelet propi", explica Adelais. En converses recollides per Jordi Coca, el mateix Pedrolo recordava: "Se'm veia com una mosca en un got de llet." Eren les primerenques sensacions d'incomoditat social en una persona "tímida", segons el defineix Adelais. La Segarra, on volia ser enterrat, se li arrela a l'ànima. "El clima és dur. Ara, hi ha comoditats, però en aquells temps els hiverns gelats dins un castell, les gestes dels avantpassats... Tot això configura els caràcters. I a ell, el marca."

Lliure, malgrat les reixes

Així, Pedrolo sempre va tenir molt presents les reixes, de tota mena, que col·loca la vida. I sent un home d'esperit "total-

ment lliure", va maldar, a través de la literatura, per superar-les en una època especialment tancada a Catalunya, la segona meitat del segle XX. Des de la tardor passada, el viatge vital i literari de Pedrolo es troba allotjat en un altre castell, el també segarrenc de Concabella (Plans de Sió). A l'Espai Pedrolo, les sales són volgutament en penombra, i el visitant és rebut amb el seu poema *Reixes a través* (1944-52) gravat a la paret: "Però jo he escollit aquest camí, quan podria haver fet com tots els homes, limitar-me. Penso, doncs, en unes reixes a través de les quals el cel és blau i immens. I això és cert encara que siguin, també, certes les reixes." Mai es va treure de sobre el pessimisme vital. "Però no era d'aquells que es tanquen a casa, sinó que l'esperona a continuar la lluita en tots els àmbits."

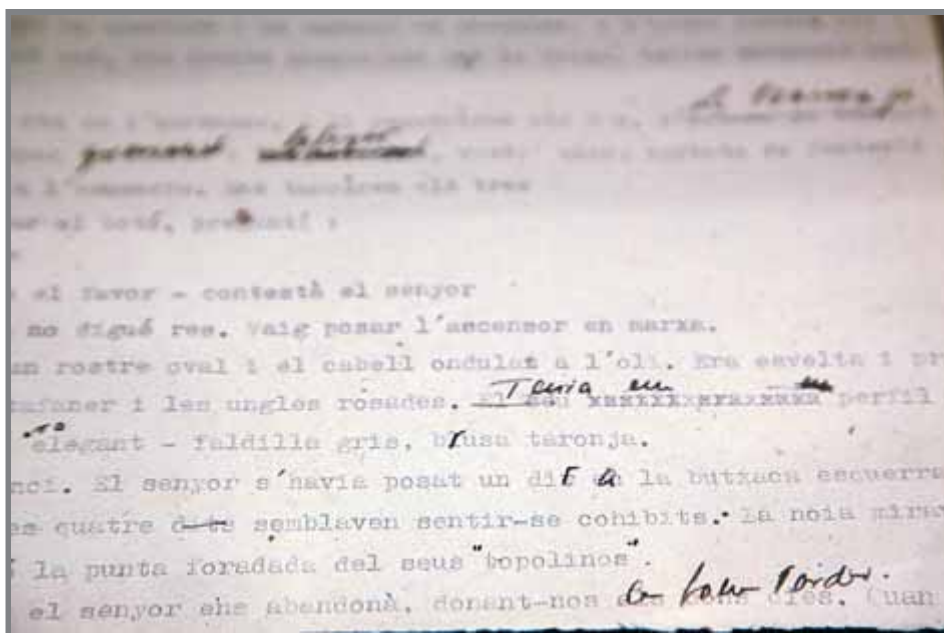
Manuel de Pedrolo i Josefina Fabregat -Pei, com l'anomenava afectuosament l'autor- van haver de festejar set anys, ja que les famílies els prohibien de casar-se. "Ella era teixidora, de família obrera de Sants. A casa el pare consideraven que eren massa humils, i a la de la mare, que Manuel era un senyoret", explica Adelais. Finalment van decidir-se a trencar els murs de classe social. El 1948, dos anys

després d'haver-se casat, escriu el primer llibre de poemes, i poc després, s'estrena com a novel·lista amb *Elena de segona mà*. "La meua mare li va donar la força vital per arrencar." La parella s'instal·la a Tàrrega, ciutat on Pedrolo havia passat la infantesa. "Ella no se sent acceptada per la família i, el meu pare, a Tàrrega se'l considerava una persona estranya. Es declara catalanista i després, independentista. Se sentia en el punt de mira de molta gent." El 1950, tot i continuar estiuant a Tàrrega, la parella marxa definitivament a Barcelona, on un any després neix Adelais. "Tenia ànsies de llibertat, no li agradava que li possessin murs." De fet, Tàrrega, al contrari que la Segarra, no ha reivindicat mai Pedrolo. Malgrat que la casa familiar encara acull la biblioteca de l'autor, uns 11.000 volums encara per classificar. Arribats a Barcelona, Pedrolo comença fent de corrector en una editorial, de traductor i redacta informes comercials per a una agència de detectius privats. Són anys en què cal sobreviure: també treballa en un estanc, de venedor de fruita... "Fins als anys setanta no va aconseguir viure de la literatura i molt modestament. Quan era petita, i tot i que jo no me'n vaig assaben-

Tiba la realitat i les possibilitats existencials

tar fins a ser joveneta, ho havien passat econòmicament molt malament."

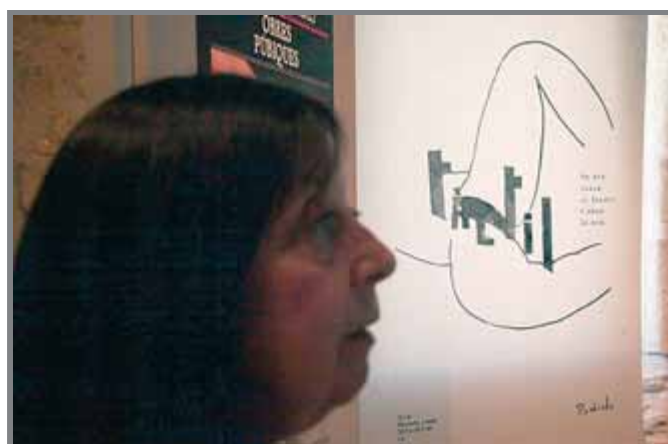
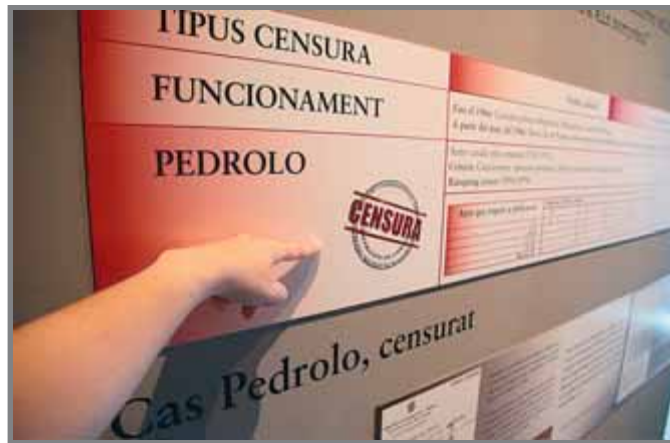
Manuel de Pedrolo era un home de costums rutinari i un creador infatigable. Segurament, imprescindible per poder assolir una producció global de més de 300 obres de poesia, novel·la, teatre, articles de premsa –sobretot al diari *Avui*– i dietaris. Al pis del carrer Calvet, es llevava a les 10 del matí, passejava per llibreries de vell, editorials i feia informes per a l'agència fins a les dues, hora de dinar. "Quan creava un llibre, menjava com un autòmat i tornava al despatx. La meua mare ho respectava." Els diumenges, volta obligada pel Mercat de Sant Antoni a la recerca de llibres de segona mà, en família o sol. "Jo no tinc la sensació d'haver patit absència paterna, encara que no va ser gaire convencional. Per exemple, de ben petita em posaven durant hores a la trona davant de la llibreria. Els pares m'havien explicat que tenia converses amb els llocs de colors dels volums..." A la tarda i fins a les dues de la matinada, llegia quatre llibres simultàniament i escrivia al despatx, ara reproduït fidelment a Concabella. Els estius targarins incloïen excursions a l'Aranyó i per les planúries ondulants de la Segarra, però la rutina variava poc. Sobretot, feina des-

3. El castell de Concabella, on hi ha l'Espai Pedrolo, situat al poble de la Segarra del mateix nom. 4. Retrats fotogràfics de Manuel de Pedrolo, realitzats per Valory, a l'entrada de l'exposició. 5. Mecanoscrit de l'autor, on s'aprecia que feia poques correccions JUDIT FERNÁNDEZ

6. El testament vital de l'autor, escrit el 1963 i descobert per la filla després de la mort.
7. Pedrolo va patir fortament la censura. Tenia 20 títols per obra intercanviables per intentar esquivar-la.
8. Poema visual eròtic. Pedrolo va produir més de 300 poemes visuals.
JUDIT FERNÁNDEZ

Reportatge

criure i llegir: “M’asseia a les escales del menjador a escoltar com recitava els poemes que creava. El primer estiu després de morir, quan vaig tornar a Tàrrrega, encara en sentia la veu i el tic-tac de la màquina d’escriure...”

Home compromès amb la realitat del seu temps, Pedrolo rebia qui el venia a visitar, però no sovintejava els cercles literaris ni socials. S’abocava al món a través dels llibres: “No va anar mai de viatge. Enlloc. Sols me’l vaig aconseguir emportar un cop a Menorca i s’ho va passar fatal.” Des d’aquella taula del despatx, ajudat per milers de volums, paper de calc, fitxes i rotllos de cinta per a la màquina d’escriure, Manuel de Pedrolo va portar als lectors catalans clàssics com Faulkner, Kerouac i Sartre. Traduïa de l’anglès, el francès i el portuguès. Però mai va anar ni a una sola classe d’aquests idiomes. “Segurament, per falta de diners. Els sabia d’haver-los estudiat als diccionaris... Quan jo tornava de classe de francès i volia dialogar amb ell, era impossible! No entenia res de la pronunciació.” A partir del 1963, dirigeix la mítica col·lecció de novel·la negra La Cua de Palla (Edicions 62), que permetia, per primer cop en català, descobrir els clàssics sobretot nord-americans del gènere. Aquells anys, també va publicar una novel·la policíaca i un dels seus llibres més coneguts, *Joc brut*.

Vocació majoritària

L’autor va preferir sobretot la novel·la. “Sabia que era el gènere més popular i volia ser un escriptor majoritari.” Entre altres raons, les considerava, igual que la traduc-

ció de novel·la negra, eines “per atreure lectors a la llengua catalana”. Pedrolo se sentia especialment content de *Temps obert* (1963-1969). L’obra té un lloc propi i destacat a Concabella. Són onze novel·les, amb un sol protagonista, Daniel Bastida. Parteixen d’una mateixa situació, l’esclet d’una bomba durant la Guerra Civil i, a través de les diferents professions de Bastida en cadascuna, Pedrolo esdevé cronista

Traductor d’idiomes apresos als diccionaris

d’una època. Alhora, pretén eixamplar els límits de la novel·la i juga amb l’elasticitat de la realitat i l’existència. “Ell volia abastar-ho tot. En aquest sentit, era un home d’excessos”, afirma Adelais. Treballava amb fitxes i de *Temps obert* se’n conserven un miler, telegràfiques i precises, en què traça l’existència de... 940 personatges diferents! Amb l’espasa de la censura franquista sempre a sobre, Pedrolo “insistia” un cop i un altre en l’objectiu d’esquivar-la, intentant no perdre ni bous ni esvelles. “És l’autor més censurat de la literatura catalana. Feia tornar bojós elsensors. A vegades li tornaven un llibre amb una nota on li remarcaven que sols li havia canviat el títol respecte a l’anterior rebutjat...” Pedrolo acostumava a tenir fins a 20 títols pensats

per a una mateixa obra. I anava tibant la corda. Adelais recorda que *Acte de violència* l’havia titulat *Estat d’excepció*: “Com volia que una dictadura ho aprovés? Però ell considerava que així deixava clara la seva posició política.” El 1970 va publicar *Un amor fora ciutat*, en el qual tractava l’homosexualitat. Van decomissar el llibre i es venia en la clandestinitat. Li va costar ser jutjat a Madrid per escàndol públic, i va expressar-se en català davant el tribunal, amb un traductor al costat. “És el primer autor que va guanyar un judici d’aquestes característiques. Va ser una propaganda fantàstica!” Adelais tampoc entén com van deixar passar *Totes les bèsties de càrrega*. O l’incest previsible de l’Alba a *Mecanoscrit del segon origen*, on la protagonista tampoc es marca límits morals per tal de conservar l’espècie. Avesats a buscar-hi obvietats, la realitat de Pedrolo potser era massa sofisticada per alsensors: “Crec que aquella gent no entenia quasi res.”

Pedrolo tenia afany globalitzador sobre la realitat. Per sobre dels límits morals d’una època, una altra dimensió de llibertat, el sexe. L’erotisme impregna l’obra del segarenc. Fill d’una generació de sexualitat amagada en habitacions en penombra, el mateix autor explica a Jordi Coca: “El sexe constitueix una dimensió important que el novel·lista no pot negligir... A mi em diuen, de vegades, que sóc massa cru.” Hi coincideix Adelais: “Em molestava molt la manera de tractar la dona i el sexe. De joveneta, els companys em deien que era una sort tenir un pare que parlés així d’obertament sobre el sexe. Però a mi em

11. Exposició dels seus llibres, a l'estil del mercat de vell de Sant Antoni, on sempre anava.

12. La filla, Adelais, al despatx reproduït a Concabella, amb objectes i disposició originals JUDIT FERNÁNDEZ

tenia ben collada. Una cosa eren les altres nenes, i l'altra, la seva única filla. De contradiccions en tenim tots." L'Espai Pedrolo és un indret de múltiples lectures, amb capes informatives que es poden anar obrint a la mida dels desitjos i el temps del visitant. Lluny de la cruesa i, paradoxalment, rere les portes d'un armari, s'hi pot contemplar un poema visual de Pedrolo en què traça una dona oberta de cames. A Pei, l'eroticisme públic del seu marit tampoc li feia el pes. "Després de mort, vam trobar l'original d'*Obres públiques*. Ella no se l'havia llegit i, en veure'l publicat, va dir que si ho hagués sabut no ho hauria autoritzat. Jo he rebut una educació conservadora de part de mare i liberal, a la qual m'he agafat, del meu pare."

Acostumat a buscar les esclatxes de la censura i a viure sota la dictadura, Pedrolo va posar "grans expectatives" en la Catalunya que s'albirava en la transició cap a la democràcia. Però amb la configuració del nou sistema li arriba la decepció. "Veu que es tradueix en poques coses. Es desenganya dels polítics i de la intel·lectualitat del moment." Comença a reeditar obra i a publicar-ne de censurada, alguna amb vint anys de retard. El 1985 es declara independentista, en un país còmode amb l'autonomisme nacionalista. Aleshores, sols accepta entrevistes si pot parlar dels motius per a la independència. "Se sentia maltractat. I no entenia com la gent no s'hi tornava mentre maltractaven la nostra llengua i cultura. Ho considerava intolerable." La militància de Pedrolo es feia a través de la literatura. "Deia que com a escriptor no podia estar afiliat a cap partit, però sí va

donar suport públic a la CUP, just nascuda. També perquè eren els únics que no renunciaven als Països Catalans". Esdevé referent literari i polític de l'esquerra independentista, aleshores marginal en l'escena sociopolítica i mediàtica. Pedrolo, guanyador el 1979 del Premi d'Honor de les Lletres Catalanes –no volia anar-lo a recollir i va acabar llegant-ne la dotació a l'Associació d'Escriptors en Llengua Catala-

Lluitador en tots els fronts, va morir sol

na- esdevé un personatge incòmode. "Va ser una persona honesta, i mai es va deixar trencar per ningú. Quan una persona és tan incorruptible, davant un món que es deixa temptar pels diners, la gent es va apartant", assegura la filla. Adelais hi afegeix: "Per això va morir sol, només amb la família. I desencantat."

Esquerdes en l'oblit

enguany, en un altre clima polític "que l'hauria omplert d'il·lusió i expectatives" i complint-se 25 anys de la seva mort, Pedrolo comença a emergir de l'oblit. L'obertura de l'Espai Pedrolo, impulsat per la fundació gestionada per la seva filla i que porta el seu nom, ha estat possible gràcies als fons europeus Leader. Curiositats del

destí, Manuel de Pedrolo comparteix Concabella amb una exposició permanent sobre els castells de la Segarra. A més de l'àmbit expositiu, l'Espai Pedrolo també conté el fons documental de l'autor, a disposició dels estudiosos. Enguany, el Festival de Sitges estrenarà la pel·lícula *Segon origen*, dirigida per Bigas Luna i Carles Porta. Basada en el *Mecanoscrit del segon origen*, lectura escolar durant anys i amb més d'un milió de còpies venudes, és l'obra més coneguda. "Som en el camí de rescatar-lo. Fa 25 anys que faig el taconet per tot arreu. Malgrat que la fundació no disposa d'ajuts públics i estem a punt de la fallida econòmica." Recentment, al TNC s'ha vist uns dies la seva obra teatral *La mort nostra de cada dia*. I gràcies a un recull popular de fons a través de Verkami, s'acaba d'estrenar a Guissona el documental *Pedrolo, trencant l'oblit*.

L'autor segarrenc va deixar d'escriure el gener del 1990, malalt d'un càncer. Després de la mort, el 26 de juny d'aquell any, Adelais es va trobar amb un llegat d'unes 20.000 planes escrites, 300 poesies visuals, etc. "Al principi em cau com una llosa, però em submergeixo en els seus papers i hi descobreixo la seva dimensió humana." Hi troba el seu testament vital, reproduït a Concabella. Està escrit el 1963: "Si en un futur he de ser recordat, m'agradaria ésser-ho no com un simple creador de mons imaginaris, de ficcions, sinó per damunt de tot, com un català que en un moment de la història del seu país, aquell que li tocà viure, un moment tan difícil i propici a tots els abandons va restar fidel a la seva terra i la seva llengua." *